

Олена Берегова Olena Berehova

доктор мистецтвознавства, професор,
заступник директора з наукової роботи, Інститут
культурології Національної академії мистецтв України

Doctor of Art Research, Professor, Deputy Director
for Research, Institute for Cultural Research of the National
Academy of Arts of Ukraine

e-mail: beregova@ukr.net | orcid.org/0000-0003-4384-9365

Мистецтво як зброя: творчість композиторки Богдани Фроляк часів російсько- української війни

Art as a Weapon: The Works of Composer Bohdana Frolyak During the Russia–Ukraine War

Анотація. До наукового обігу українського музикознавства вперше введено твори Богдани Фроляк, написані упродовж 2022–2023 років: програмні симфонічні композиції «The Way», «Let There Be Light», Віолончельний та Гобойний інструментальні концерти, музику до театральної вистави «Війна, що змінила Рондо». З'ясовано, що образний зміст і тематика творів композиторки часів війни є надзвичайно широкими: від інтимної лірики, спогадів про прекрасне минуле і нагадувань про красу світу до тривожних настроїв, роздумів про смерть, скорботи, плачу за загиблими і молитви. У багатьох творах Б. Фроляк запропоновано уявні сценарії подолання ворога і наближення перемоги України за допомогою символічної перемоги світла над темрявою в звуковому континуумі. Аналітичні спостереження над найновішими творами Б. Фроляк дозволили здійснити узагальнення стосовно її музичної естетики та основних рис стилю. Композиторка використовує такі музично-виражальні засоби, як драматургія тембрів, медитативна естетика, жанрова специфіка окремих частин реквієму, тональне і атональне письмо, алеаторика, сонористика, розширені виконавські техніки тощо. Ознаками постмодерністського світогляду Б. Фроляк є наявність у її творах елементів різних епох і стилів: від бароко до імпресіонізму, алюзії до музики В.-А. Моцарта, В. Сильвестрова тощо. Підкреслено, що головна мета українського мистецтва часів війни — це утвердження української культурної ідентичності та стимулювання інтересу європейської і світової спільноти до України завдяки активній культурній дипломатії, і саме цій меті підпорядкована нині творчість провідних українських композиторів, до грона яких належить і Богдана Фроляк.

Ключові слова: українська музика XXI століття, симфонічна музика, інструментальний концерт, культурна дипломатія.

Постановка проблеми. Богдана Фроляк (нар. 1967) належить до середньої генерації українських композиторів, котрі заявили про себе в 1990-х роках. Вона є випускницею Львівської консерваторії (нині — Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка) із класу композиції професорів Володимира Флиса та Мирослава Скорика. Мала творчі стипендії та гранти від неурядових фондів Польщі й Німеччини. У 2009 році проходила стажування на кафедрах композиції та сучасної музики і джазу Краківської академії музики. Її твори виконують у Польщі, Великій Британії, Німеччині, Швейцарії, Швеції, Нідерландах, Сполучених Штатах Америки, Канаді, Франції тощо. Б. Фроляк є постійною учасницею українських та закордонних міжнародних музичних фестивалів та окремих концертних проєктів, має записи творів на компакт-дисках. Творча діяльність Б. Фроляк відзначена державними преміями України імені Левка Ревуцького (2000), Бориса Лятошинського (2005), Національною премією

України імені Тараса Шевченка (2017) [3]. Незважаючи на такий солідний «послужний список» Б. Фроляк, її оригінальна і самобутня композиторська творчість, на жаль, нечасто привертає увагу сучасних музикознавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчості Богдани Фроляк присвячено небагато наукових розвідок. Марія Каралюс, вивчаючи особливості музичних інтерпретацій псалмів у творчості сучасних українських композиторів, звертається до твору Богдани Фроляк «... як же кажете ви до моєї душі: “Відлітай ти на гору свою немов птах?” для камерного ансамблю» (2001). Дослідниця відзначає, що композиторці вдалося відтворити загальний тон старозавітної поетики і передати лірико-драматичне особистісне сприйняття [7]. Юлія Воловчук запропонувала першу музикознавчу інтерпретацію Симфонії-реквієму Богдани Фроляк «Праведна душе» в аспекті індивідуальних рис симфонізму [4]. Важливу інформацію про духовний світ композиторки та авторські

коментарі щодо її творів у різних музичних жанрах містять кілька актуальних інтерв'ю [5; 6; 8]. Цих поодиноких згадок про Богдану Фроляк, безперечно, вкрай недостатньо для висвітлення значного доробку композиторки, чия творчість є широко відомою й затребуваною як в Україні, так і в світі. Твори композиторки, написані від часу повномасштабного російського вторгнення, ще не ставали предметом музикознавчих досліджень, що зумовлює актуальність пропонованої статті.

Мета статті — дослідити оркестрові та музично-театральні опуси Богдани Фроляк 2022–2023 років в аспекті індивідуального композиторського стилю та з точки зору використання авторкою можливостей культурної дипломатії в гібридній війні.

Виклад основного матеріалу. Богдана Фроляк зайняла активну і послідовну громадянську позицію від початку війни, з 2014 року. Розуміючи важливість мистецтва як зброї у гібридній війні, мисткиня постійно продукує нові творчі ідеї та втілює їх у масштабних музичних жанрах. Співпраця із провідними виконавськими колективами і диригентами України і Європи відкриває її музиці широкий шлях і долучає творчий голос композиторки до когорти борців з антигуманними силами зла. Тільки за останні два роки твори Богдани Фроляк були виконані в таких країнах, як Польща, Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Швеція, Нідерланди, Сполучені Штати Америки, Канада, Франція тощо.

Рефлексії на трагічні події війни втілені в одному з перших творів Богдани Фроляк часів повномасштабного російського вторгнення — *Концерті для віолончелі з оркестром* (2022)¹ [11]. Музика твору як спроба філософського осмислення нашої буремної епохи віддзеркалює світовідчуття і складні душевні переживання сучасної людини: страждання, сум'яття, внутрішній протест — і водночас надію і мудрість, що приходять через душевний біль і зцілюють, просвітлюють людину, укріплюючи її у вірі. Загальний тонус початкових розділів концерту — насторожено-тривожний. Вступне щемливе соло віолончелі рясніє експресивними пасажами, розмовно-речитативними репліками, сплесками-арпеджіато, тремолованням. Втім, у партії соліста є досить багато кантиленних епізодів широкого дихання і ліричних тем, які дозволяють розкрити великі виразові можливості інструмента і передати широку гаму емоційних станів. Оркестр підтримує соліста «багатоповерховими» акордовими комплексами, які часом змінюються на статичні, ніби застиглі звучання, що тягнуться. В одному з епізодів звучить прекрасна мелодія у скрипки соло в супроводі струнної групи оркестру та челести, партію якої викладено в ре-мінорі фігураціями типу «альбертієвих басів». Віолончель відходить на другий план, долучаючись до оркестрового

супроводу з тридольними вальсоподібними пісикато. У другому проведенні «альбертієві басы» переходять у партію арфи, а віолончель повертає собі сольну функцію, розцвічуючи прекрасну мелодію новими тембральними барвами. Цей епізод у класико-романтичному стилі є ніби спогадом про прекрасну епоху, яка давно минула. Наступна за цим каденція соліста подібна до емоційного і відвертого монологу-сповіді, в якій вгадується розмаїтий спектр настроїв і станів. Їхній зміст допомагає дешифрувати музична лексика каденції, яка є досить віртуозною й різноманітною: від активного різкого руху, стрибків на широкі інтервали і «розбігу» арпеджіато до співучої кантилені і ремінісценцій вальсового ритму. У момент найвищого драматизму вступає оркестр із несподівано страхітливим звучанням tutti, унісонним скандуванням окремих звуків і завиваннями мідних духових. Як реакція на вторгнення «злої сили», в партії соліста з'являються спочатку драматичні, а потім ламентозні інтонації. Партія оркестру теж трансформується, поступово повертаючись до застиглих, статичних звучань, на фоні яких віолончель далі веде свій монолог. Фазу заспокоєння завершує суто оркестровий епізод, який має більш стриманий, урівноважений характер, а репліки міді — благородний тон. Новий етап розвитку починається з досить жвавих експресивних пасажів соліста, які нагадують мову людини, котра щось говорить дуже швидко, ніби захиляючись від хвилювання. Солістові «відповідають» фагот, бас-кларнет, інші інструменти оркестру, далі діалог соліста й оркестру розгортається на фоні застиглих оркестрових ліній, які тут, порівняно з пасивним початком концерту, перетворюються на свою протилежність: невпинне наростання динаміки надає цьому залякломому звучанню загрозливого характеру, агресивності ворожої сили, що насувається, тисне з усіх боків. Конфліктне зіткнення протилежних сил, що їх уособлюють соліст і оркестр, у найвищій фазі напруження активізує трубні гласи мідних духових і підкреслено ритмічне бухкання ударних. Як і в першій кульмінаційній хвилі, реакцією на вакханалію зла є гальмування руху і трагічно-ламентозні «висловлювання» соліста на тлі завмерлих, пониклих оркестрових ліній. Мелодично і гармонічно виразний епізод «плачу» віолончелі в супроводі струнної групи оркестру належить до найбільш проникливих ліричних сторінок партитури концерту Б. Фроляк. Поява ре-мінорних «альбертієвих басів» челести на фоні застиглих звучань оркестрових акордів з попереднього розділу знов нагадує про далеке прекрасне минуле. В одному з останніх епізодів з'являються дзвони — символ скорботи і пам'яті; арпеджовані хвилі у соліста під застиглим акомпанементом оркестру вже не такі активні, а ніби надломлені, втомлені від боротьби. У заключній каденції соліста до тягучих оркестрових ліній додаються

¹ Твір має присвяту відомому українському композиторові і віолончелісту Юрію Ланюку. Прем'єра Концерту відбулася 25 травня 2022 року у Львівському органному залі у виконанні Оксани Литвиненко (віолончель) та симфонічного оркестру Львівської національної філармонії під керівництвом Володимира Сивохіпа.

дзвіночки і пасажі-сплески у високих дерев'яних духових, звучання поступово умиряється і просвітлюється, в урочистих тризвуках міді нарешті виразно окреслюється і закріплюється в оркестрі тональність ре-мажор. Світлу мажорну оркестрову вертикаль, у якій розчиняється тихий трепетний голос віолончелі, не може затьмарити короткочасне накладання незмінних ре-мінорних «альбертєвих басів» арфи, які востаннє нагадують про прекрасне минуле.

Перехід від темряви до світла є основою концепції інших творів Б. Фроляк часів війни, зокрема композиції «Шлях» («*The Way*») для симфонічного оркестру (2023)¹. В авторській програмі зазначено: «Назва твору символізує рух від темряви до світла. Від темряви, яку ми зараз переживаємо через призму війни, і зла, яке принесла на нашу землю росія. І до світла, до якого ми прагнемо і неминуче прийдемо, бо інакше цей світ не має сенсу. Боротьба світла і темряви — одвічні питання існування Всесвіту — зараз сконцентровані і спресовані в часі і просторі. І ми перебуваємо в центрі цієї боротьби. Світло перемаже» [10]. Три великі розділи твору послідовно втілюють авторську концепцію в образах-станах, для вербального означення яких найкраще підходять такі концепти: Тривога, Печаль, Просвітлення. Різкий початковий удар оркестру проковує тривале напружене тремолування струнних. На символічному рівні ці звукові ефекти можна асоціювати з вибухом, що викликає страх, тривожність, тремтіння. Кілька хвиль спадів і посилення напруження, в яких основну роль має тягуче звучання струнних, яке гуде і ніби з величезними зусиллями здіймається вгору, приводять до кульмінаційного оркестрового tutti. Другий розділ — це хорал струнних, що звучить як реквієм. Дуже сумна музика з нескінченними модуляціями і довгими зупинками на кожному акорді розгортається у протилежному низхідному русі. Стильовою моделлю цього епізоду є музика Валентина Сильвестрова. Ефект поступового сповзання вниз підсилюють короткі низхідні глісандо у віолончелей, які згодом переходять до скрипок. Довгі тягучі статичні звучання оркестру в низькому регістрі утворюють похмуру сонорну пляму, в якій виділяються окремі голоси духових і струнних. Оркестрова тканина досягає просвітлення лише у третьому розділі твору, про початок якого сигналізує поява чітко визначеної тональності й утвердження фа-мажорного акорду. Довге перебування на цьому акорді, розцвічування його м'якими мелодичними фразами скрипок і віолончелей, короткочасні відхилення в інші тональності і повернення до тоніки нарешті занурюють слухача в такий жаданий

стан спокою, дають змогу забути про всі тривоги і печалі та насолодитися красою гармоній і оркестрових барв. Заключний епізод, у якому скрипка соло виконує прекрасну мелодію на фоні елеґійно-баркарольного акомпанементу струнних, символізує перемогу світла, ідилію природи, єднання людини зі Всесвітом.

Іншу концепцію світла в музиці, ближчу за символікою до *Lux aeterna* (Вічне світло) в реквіємі, виявляємо у творі Б. Фроляк «*Let There Be Light* (Нехай буде світло)» для симфонічного оркестру (2023)² [9]. В інтерв'ю після концерту, під час якого відбулася світова прем'єра цього твору, авторка зізналася: «Нехай воно буде, це Світло для України, в Пам'ять про тих, хто загинув задля цього Світла. І з Вірою в це Світло. Музика саме про це. Попри те, що головною темою твору є Світло <...> в цій музиці присутні і біль, і трагедія, і Молитва. Уся музика, яку зараз створюю, — вона про Україну, незалежно від того, якою мовою вона написана. Думаю, всі українські митці відчувають зараз те саме» [8].

З ледь чутного початкового тремоло струнних, у яке вкраплюються звуки арфи, несподівана динамічна хвиля утворює вібруючий сонорний кластер оркестру. З нього народжуються чудернацькі, фантастичні звучання — розкішно оркестровані багатоголосні оркестрові вертикалі, що асоціюються зі сторінками балету «Жар-птиця» Ігоря Стравінського та музикою французьких імпресіоністів. Британський музичний критик Джим Прітчард теж небезпідставно відчув імпресіоністичність цієї оркестрової п'єси, про що написав у своїй рецензії на концерт: «Фроляк, здається, перебувала під впливом французьких імпресіоністів, і на думку спадали «Пеллеас і Мелізанда» та «Післяполудневий відпочинок фавна» К. Дебюссі, а також «Дафніс і Хлоя» М. Равеля» [1]. Барвистість партитури посилюється в низці інструментальних соло на тлі рухливих сонорних вертикалей оркестру: гобоя, якого «підсвічують» дзвони і вібрафон; віолончелі, що їй почергово вторять фагот, кларнет і флейти; нарешті, скрипки соло на фоні фортепіанних і арфових глісандо. Виразні, спокійні фрази кожного з солюючих інструментів за тембром, темпоритмом, диханням нагадують людську мову, а загальний елеґійно-медитативний характер музики початкового розділу занурює слухача в молитовний стан.

Різким контрастом вриваються грубі «ривкання» тромбонів, що уособлюють фатальну, злу силу, а наростаюче драматичне оркестрове tutti, в якому виділяється тембр труби, посилює настрої бентежності та відчаю. Тема струнних на кульмінації звучить трагічно і приречено, як плач за загиблими.

¹ Прем'єра твору відбулася влітку 2023 року під час великого гастрольного туру Молодіжного симфонічного оркестру України під управлінням Оксани Линів.

² Світова прем'єра твору Б. Фроляк «*Let There Be Light*» відбулася 14 липня 2023 року на відкритті щорічного фестивалю BBC Proms у Великій Британії. Симфонічним оркестром BBC диригувала запрошена фінська диригентка, українка за походженням Даля Стасевська.

Останній розділ утворює тембрально-тематичну арку до початку твору: з тихого рокоуту низьких струнних і вкрапель арфи виростає знизу вгору багаточаровий вібруючий сонорний кластер оркестру, але у фіналі він якийсь насторожено-тривожний. Побудовування сонорної оркестрової вертикалі повторюється ще двічі, в останньому проведенні додаються дзвони, арфа і тремоловання скрипок у високому регістрі. Завершення твору відчувається як щось містичне: тут є і дивний шурхіт, і беззвучне дуття у тростини, і ледь чутне фрулато духових, які вкупі з тихим подзенькуванням дзвіночків повільно розчиняються у просторі¹.

Концерт для гобою з оркестром (2022) Богдани Фроляк² [12] — досить об'ємний п'ятичастинний твір, особливістю якого є чергування руху і статики, швидких і повільних частин і контрастних розділів усередині окремих частин. Незвична для інструментального концерту кількість частин дає підстави припустити, що твір має ознаки впливу класико-романтичного програмного симфонізму, зокрема п'ятичастинних Шостої («Пасторальної») симфонії Л. ван Бетховена, «Фантастичної симфонії» Г. Берліоза, П'ятої симфонії Г. Малера тощо. Динамічну першу частину *Allegro* викладено в контрастній тричастинній формі зі швидкими крайніми і повільним середнім розділами. Стрімкий рух у партії соліста, підтриманий оркестром, змінюється барвистим неоімпресіоністичним звукописом, повільною кантиленою гобою з м'яким східним колоритом звучання, про що свідчать специфічні прикраси-мелізми. Однією з особливостей цього концерту є введення до складу оркестру партії клавесина як особливої тембральної барви, а, з іншої сторони, як ознаки необарокового стильового спрямування твору. Спосіб викладення неквапливої другої частини *Moderato* є діалогічним, що визначається чергуванням епізодів суворого унісону струнних у низькому регістрі й зосередженого монологу-роздуму гобою на тлі застиглому акорду струнних. Довгий мажорний тривук у кінці сприймається як просвітлення настрою цієї в цілому похмурої музики. Третя частина *Allegro* — це гротескна жанрово-танцювальна сценка у формі рондо, яка за змістом і місцем розташування відповідає скерцо в класичному сонатно-симфонічному циклі. Хвацька мелодія у соліста з її повтором оркестровим *tutti*, канонічні переклички-передражнювання соліста іншими інструментами оркестру, жартівливі глісандо туб і тромбонів, постійна присутність у звуковій палітрі «альбертієвих фігурацій» клавесина, — ці та інші засоби створюють ефектну музично-гумористичну картинку. Повною протилежністю є четверта частина *Moderato*, в якій домінує щемлива лірика і стан безмежної світлої

печалі, як у повільних частинах інструментальних концертів Моцарта. З першими звуками прекрасної гобою кантилени в слуховому полі відразу виникає аллюзія до другої частини знаменитого моцартівського Концерту для фортепіано з оркестром № 23. На користь стилізації саме цього твору Моцарта свідчить те, що Богдана Фроляк використала ту саму тональність фа-дієз мінор, подібні секундові і секстові ходи на початку мелодії, паралельні терції й сексти в супроводі, групето наприкінці фраз. Оркестровка цієї частини теж по-моцартівськи прозора: в основному солістові акомпанує струнна група оркестру з додаванням кількох духових та арфи. До речі, це єдина частина у творі, в якій практично відсутній тембр клавесина як символ активності та нестримного руху. Клавесин з'являється лише в останніх тактах четвертої частини: йому доручено вступний пасаж, що передує каденції соліста. У каденції гармонія, краса і спокій, які встановилися упродовж четвертої частини, раптом починають руйнуватися і спотворюватися, звучання робиться різким, у хід ідуть сучасні прийоми гри і звуковидобування на гобою, часто — на межі можливостей інструмента і виконавця (зокрема застосовуються портато, мультифоніки, чвертьтони, фултон або резонансне звучання, маргле, вібрато, дуже часто присутній прийом *crescendo* або *diminuendo* на одному звуці тощо). Каденція насичена нестійкими інтервалами, зокрема тритонами, в пасажах часом з'являються «уламки» барокових групето і східної мелізматики з першої частини. У фіналі Концерту *Allegro* повертається активний рух, тут, як і в першій частині, застосовано контрастну тричастинну форму (швидкі крайні частини і повільна середня). Партію соліста характеризують складні вигядливі й віртуозні пасажи, в оркестр проникає стихія танцювальності у вигляді вальсових ритмів. Повільний середній епізод із примхливим звучанням гобою на тлі тягучого звучання оркестру, в якому виділяються скрипка соло і клавесин, ненадовго нагадує про сумний настрій. Завершальний розділ — це стрімке зростання напруги партії соліста та оркестрового *tutti* і рух до заключного кульмінаційного акорду.

Таким чином, Концерт для гобою та симфонічного оркестру Б. Фроляк за концепцією, способами її втілення та жанровими обрисами наближається до симфонії-концерту. До такого висновку спонукають масштабність задуму Концерту, симфонізм мислення композиторки та синтез форм інструментального концерту і великої симфонії з орієнтацією на стилістику класико-романтичного симфонізму. Водночас зауважимо постмодерністське нашарування у творі стильових елементів різних епох, від бароко до сучасності. Загалом у Концерті втілено концепцію

¹ Британський музичний критик Джим Прітчард назвав фінал твору Б. Фроляк «моторошим». Див. [1].

² Світова прем'єра Концерту для гобою з оркестром Б. Фроляк відбулася під час концерту закриття Днів української музики у Варшаві 10 вересня 2023 року. Солістом був Ігор Лещинин — видатний український гобоїст, який мешкає і працює в США. Оркестром New Wroclaw Philharmonic керував Роман Ревакович.

багатобарвності й мінливості буття, в якому завжди є рух і статика, гумор і лірика, а також Краса, Гармонія і Світло.

Однією з важливих ідей у творчості Богдани Фроляк є намагання пояснити події російсько-української війни дитячій аудиторії. Увагу композиторки привернула книжка Романи Романишиної та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо». Богдана Фроляк написала музику до однойменної театральної вистави, яка була поставлена у варшавському дитячому театрі «Гулівер» 17 вересня 2022 року у межах Міжнародного музичного фестивалю «Варшавська осінь — 2022» [2, с. 63–66]. Спектакль в алегоричній казковій формі розповів польським дітям про події, які відбуваються зараз в Україні.

Рондо — це іділічне квіткове містечко, мешканці якого піклуються один про одного, вирощують квіти в оранжереї, слухають і виконують твори Моцарта. Усе змінюється, коли до містечка приходить Війна, занурюючи місто в темряву, руйнуючи і знищуючи все на своєму шляху, навіть квіти — символ міста. Головні герої — діти Данко, Фабіан та Зірка — опиняються в складній ситуації. Через постійні тривоги і страх, перебування в темряві, загибель квітів герої забувають про колишнє щасливе життя в прекрасному містечку. Фабіан шукає свій загублений щоденник, намагаючись пригадати, яким було їхнє місто до появи Війни. Зрештою, саме повернення пам'яті дає героям сили прогнати Війну, подолати зло і відновити втрачену гармонію, світло і красу свого улюбленого містечка. Отже, головною темою вистави є пам'ять. Сюжет книжки містить широкий спектр образів та емоцій, які відображуються в музиці вистави. Це тонкий ліризм і ніжність (образи квітів), а також настрої головних героїв, які еволюціонують від стану безпорадності при зіткненні з агресією і злом війни як жахливим світом насильства і терору до духовної сили, мужності і рішучості. Музика створює канву для цих образів, які виражаються через музичну мову: комбінація прозорої мелодичної тканини з драматичними епізодами, сповненими складних гармоній і сонористичних ефектів. Комбінація акустичних інструментів (струнне тріо) та електроніки дає багато можливостей для демонстрації різних станів і настроїв, проте роль музики не є суто описовою. Музична форма визначає структуру всієї вистави, створивши дивовижний світ, у якому добро перемагає зло, а світло — темряву.

Висновки. У розглянутих творах відрефлексовано особисту психологічну травму Богдани Фроляк, викликану неспровокованою російською агресією в Україні і помножену на травматичний досвід багатьох попередніх поколінь українців, які виборювали незалежність своєї

держави. Потужний ліричний струмінь музики Б. Фроляк відповідає засадам кордоцентризму як однієї з найважливіших рис української ментальності, а активна творча діяльність і чітко визначена громадянська позиція допомагають розвивати і утверджувати українську культурну ідентичність, що є одним із найсуттєвіших завдань мистецької спільноти України в часи війни.

Світ образів музики Б. Фроляк багатий, об'ємний і різноманітний: в її творах передано страждання і просвітлення, символічну боротьбу світла і темряви, скорботу і пам'ять за загиблими, спогади про прекрасний час, який давно минув, багатобарвність і мінливість буття. Також музику Б. Фроляк вирізняє особлива релігійність, постійна присутність молитовного начала та синтез східних і західних духовних традицій. Слід відзначити вплив естетики постмодернізму на творчість композиторки, що виявляється в нашаруваннях стильових елементів різних епох від бароко до імпресіонізму.

Серед музично-виражальних засобів, які обирає композиторка для втілення ідеї боротьби протилежних сил, — символічне протиставлення епізодів тиші і гуркоту. Умовне зло у Фроляк характеризується гучними, страхотливими оркестровими tutti, унісонним скандуванням окремих звуків, «ривканням» і «завиванням» мідних духових, наростанням динаміки тощо. Позитивні образи змальовуються світлими оркестровими барвами, просвітленими мажорними тональностями, хоральним звучанням струнних, сонорно-алеаторичними засобами, стилізацією музики В.-А. Моцарта, алюзіями до музики імпресіоністів. Не відмовляючись від натуралістичного зображення війни, авторка прагне передати образи зла емоційно, розкрити внутрішній світ людини у переживанні страшного життєвого досвіду і водночас дати надію, показати шлях до світла і запевнити, що добро обов'язково перемаже.

Високий аксіологічний та духовний потенціал творчості Б. Фроляк, її вільне володіння арсеналом найсучасніших композиторських засобів і перебування в тренді європейських музичних тенденцій ХХІ століття, а також численні виконання її творів у різних країнах стимулюють інтерес європейської і світової культурної спільноти до України, а особиста присутність композиторки під час закордонних виконань творів увиразнює її місію як активної діячки культурного фронту та культурної амбасадорки. Завдяки таким яскравим творчим особистостям, як Богдана Фроляк, голос України чути у світі, про що свідчить колосальна підтримка багатьох країн у нашій запеклій боротьбі за право жити і творити в незалежній державі в колі цивілізованих європейських народів.

Література

1. Pritchard J. BBC Proms 2023 begin with thoughts of Ukrainian resistance undermined by an odd choice of music. Updated: 15.07.2023. URL: <https://seenandheard-international.com/2023/07/bbc-proms-2023-begin-with-thoughts-of-ukrainian-resistance-undermined-by-an-odd-choice-of-music/> (access date: 14.11.2024).
2. Warszawska jesień. Międzynarodowy festiwal muzyki współczesnej. 16–24 września 2022. Książka programowa. Warszawa: s.n. 384 s.
3. Богдана Фроляк. Біографічна інформація на офіційному веб-сайті Львівської національної музичної академії України імені Миколи Лисенка. URL: <https://lnma.edu.ua/kafedry/>

- kafedra-kompozytsiji/bohdana-froliak/ (дата звернення: 14.11.2024).
4. Воловчук Ю. Симфонічна об'ємність у Симфонії-реквіємі Богдани Фроляк «Праведна душе» // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. Чайковського. 2021. Вип. 131. С. 182–195. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.131.243231>
 5. Єфіменко А. «Праведная душе» Богдани Фроляк у 9 інтенціях: інтерв'ю з композиторкою // Збруч. Дата оновлення: 31.05.2017. URL: <https://zbruc.eu/node/66672> (дата звернення: 14.11.2024).
 6. Іванова С. Богдана Фроляк: «Хочу, щоб моя музика була світлою» // Збруч. Дата оновлення: 19.10.2015. URL: <https://zbruc.eu/node/42730> (дата звернення: 13.11.2024).
 7. Каралюс М. Кілька прикладів інтерпретацій текстів псалмів у творчості сучасних українських композиторів // Молодь і ринок. 2011. № 10(81). С. 129–132.
 8. Поліщук Т. Богдана Фроляк: «Музика завжди зі мною, бо це моє життя» // Music Review Ukraine. Дата оновлення: 19.07.2023. URL: <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/63B2C4C2E86E02A1C22589F1003F7AD1?OpenDocument> (дата звернення: 14.11.2024).
 9. Bodana Frolyak. *Let There Be Light* (2023). Дата оновлення: 18.08.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=aUkzo3zjbU4> (дата звернення: 14.11.2024).
 10. Bohdana Frolyak: “The Way” — Oksana Lyniv, YSOU. Дата оновлення: 22.01.2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BsvGrNzGpWs> (дата звернення: 14.11.2024).
 11. Bohdana Frolyak — Cello Concerto. Дата оновлення: 25.05.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=byL853gHpDQ&t=439s> (дата звернення: 14.11.2024).
 12. Bohdana Frolyak — Concerto for Oboe and Symphony Orchestra (2022). Дата оновлення: 22.11.2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2MCSttIXQc8>. (дата звернення: 14.11.2024).

References

- Bodana Frolyak. *Let There Be Light* (2023). (2023, August 18). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=aUkzo3zjbU4>
- Bohdana Froliak. *Biohrafichna informatsiia na ofitsiinomu veb-saiti Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni Mykola Lysenka* (n. d.). [Bohdana Frolyak. Biographical information on the official website of the Mykola Lysenko Lviv National Music Academy of Ukraine]. Retrieved from <https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/bohdana-froliak/> [in Ukrainian].
- Bohdana Frolyak — *Cello Concerto* (2022, May 25). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=byL853gHpDQ&t=439s>
- Bohdana Frolyak — *Concerto for Oboe and Symphony Orchestra* (2022). (2023, November 22). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=2MCSttIXQc8>
- Bohdana Frolyak: “The Way” — Oksana Lyniv, YSOU (2024, January 22). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=BsvGrNzGpWs>
- Ivanova, S. (2015, October 19). Bohdana Froliak: “Khochu, shchob moia muzyka bula svitloiu” [Bohdana Froliak: “I want my music to be light”]. *Zbruch*. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/42730> [in Ukrainian].
- Karalius, M. (2011). Kilka przykladiv interpretatsii tekstiv psalmiv u tvorchoosti suchasnykh ukrainskykh kompozytoriv [Some examples of interpretations of psalm texts in the works of contemporary Ukrainian composers]. *Molod i rynek*, 10(81), 129–132. [in Ukrainian].
- Polishchuk, T. (2023, July 19). Bohdana Froliak: “Muzyka zavzhdy zi mnoiu, bo tse moie zhyttia” [Bohdana Froliak: “Music is always with me, because it is my life”]. *Music Review Ukraine*. Retrieved from <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/63B2C4C2E86E02A1C22589F1003F7AD1?OpenDocument> [in Ukrainian].
- Pritchard, J. (2023, July 15). *BBC Proms 2023 begin with thoughts of Ukrainian resistance undermined by an odd choice of music*. Retrieved from <https://seenandheard-international.com/2023/07/bbc-proms-2023-begin-with-thoughts-of-ukrainian-resistance-undermined-by-an-odd-choice-of-music/>
- Volovchuk, Yu. (2021). Symfonichna obiemnist u Symfonii-rekviemi Bohdany Froliak “Pravedna dushe” [Symphonic volume in Bohdana Frolyak’s Symphony-requiem *Righteous Soul*]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. Chaikovskoho*, 131, 182–195 [in Ukrainian].
- Warszawska jesień. Międzynarodowy festiwal muzyki współczesnej. 16–24 września 2022. Książka programowa* (2022). [The Warsaw fall. International Festival of Contemporary Music. 2002, 16–24 October. A program book]. Warszawa: (n. p.) [in Polish].
- Yefimenko, A. (2017, May 31). “Pravednaia dushe” Bohdany Froliak u 9 intentsiakh: intervju z kompozytorkoiu [*Righteous Soul* by Bohdana Frolyak in 9 Intentions: An Interview with the Composer]. *Zbruch*. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/66672> [in Ukrainian].

Berehova O.

Art as a Weapon: The Works of Composer Bohdana Frolyak During the Russia–Ukraine War

Abstract. The works of Bohdana Frolyak composed during 2022–2023 are introduced into the scientific circulation of Ukrainian musicology: the programmatic symphonic compositions *The Way, Let There Be Light*, Cello and Oboe Instrumental Concertos, music for the theatrical performance *The War that Changed Rondo*. It was revealed that the figurative content and themes of the composer's wartime works are extremely broad, ranging from intimate lyrics, memories of the beautiful past and reminders of the beauty of the world to anxious moods, reflections on death, grief, mourning for the dead, and prayer. Many of B. Frolyak's works offer imaginary scenarios of overcoming the enemy and bringing about the victory for Ukraine through the symbolic victory of light over darkness in the sound continuum. Analytical observations of B. Frolyak's latest works enable making a generalization regarding her musical aesthetics and main features of her style. The composer uses such musical and expressive means as dramatization of timbres, meditative aesthetics, genre specificity of individual parts of the requiem, tonal and atonal writing, aleatorics, sonoristics, advanced performance techniques, etc. The distinctive features of B. Frolyak's postmodern worldview are the presence in her works of elements of different eras and styles from Baroque to Impressionism, allusions to the music of W. A. Mozart, V. Sylvestrov, etc. It is emphasized that the main goal of Ukrainian art during the war is to establish the Ukrainian cultural identity and stimulate the interest of the European and world community in Ukraine through active cultural diplomacy, and this is the goal of the leading Ukrainian composers, including Bohdan Frolyak.

Keywords: Ukrainian music of the twenty-first century, symphonic music, instrumental concert, cultural diplomacy.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2024